

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՄԱՐԶ

ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ԶԵԿՈՒՅՑ

Աշտարակ 2017թ.

ԶԵԿՈՒՅՑ

ՀՀ ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՄԱՐԶԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Արագածոտնի մարզը զբաղեցնում Արագած լեռան հսկայական զանգվածի հարավային լանջը: Այն ուղղաձիգ գոտիականությամբ ծովի մակարդակից բարձր է **800-** ից մինչև ավելի քան **4000** մետր: Դրանով է պայմանավորված մարզի տնտեսության տարբերակվածությունը:

Մարզի այն համայնքները, որոնք գտվում են հովիտներում ու նախալեռներում, զարգանում են այգեգործության, հատապտուղների մշակման, դաշտավարության շնորհիվ: Այստեղ ունենք հստակ ընդգծված առավելություններ: Նախալեռնային կլիման մի կողմից նպաստում է, որ դաշտավայրերի հետ համեմատած ավելի հազվադեպ լինեն ցրտահարությունն ու երաշտը, մյուս կողմից՝ բերքը հասունանում է հիմնական սեզոնից մեկ-երկու շաբաթ ուշ, երբ գինը համեմատաբար բարձր է: Դրանով է պայմանավորված պտղաբուծության զարգացման առաջանցիկ տեմպը մեր մարզում: Որոշ պտուղների և հատապտուղների գծով մեր համայնքները առաջատար են հանրապետությունում՝ խնձոր, սալոր, ելակ և այլն:

Այգեգործության զարգացման հիմական մարտահրավերը ոռոգման ջուրն է: Սա նկատելի է այգեգործական բոլոր համայնքներում: Որոշ դեպքերում կարիք կա ոռոգման նոր ջրագծերի կառուցման, որոշ համայնքներում՝ ոռոգման ներքին ցանցի վերանորոգման, իսկ բոլոր դեպքերում՝ ջրի անխափան մատակարարման խնդիր: Ներկայում այգիները զբաղեցնում են **8300** հա տարածք, ապահովելով շուրջ **10** մլրդ դրամի եկամուտ ավելի քան **4750** գյուղացիական տնտեսությունների: Ոռոգման ջրի հիմնահարցի լուծման և նոր խողովակաշարերի կառուցման դեպքում այս ցուցանիշները կարող են եռապատկվել: Մեր ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ նշված ցուցանիշը ապահովելու համար մեզ անհրաժեշտ է մոտ **200** կմ նոր ջրագիծ, մոտ **2000** կմ ներքին ցանցի վերանորոգում, **5** նոր ամբարտակ Արագածի լանջերին, ինչպես նաև ոռոգման ջրի մատակարարման կառավարման մեխանիզմների բարելավում:

Մարզի համայնքների մյուս մասը հայտնի է անասնապահությամբ: Անասունների գլխաքանակը տարեցտարի աճում է: 2015 թվականին ԽԵԱ- ի գլխաքանակը կազմել է **84200** գլուխ, իսկ 2016- ին՝ **87367** գլուխ: Մանրինը՝ 2015- ին **93941** գլուխ, իսկ 2016- ին՝ **101065** գլուխ: Լեռնային արտավայրերի ու խոտհարքերի տարածքը, կերային մշակաբույսերի աճեցման հնարավորությունները, սպանդանոցի առկայությունը նպաստում են անասնապահության զարգացմանը: Այսուհանդերձ, անասնապահության զարգացման համար առկա են մի շարք խնդիրներ, որոնց լուծումը մեր և ՏԻՄ- երի ուշադրության կենտրոնում է՝ կաթի գնի տատանումները և մթերումը, անասնակերի բազայի ապահովումը, անասնաբուժական որակյալ ծառայությունների մատուցումն ու արհեստական սերմնավորումը, հեռագնա արոտների վիճակն ու ջրի առկայությունը, անասնապահության մեխանիզացիան և այլն:

Մարզի գյուղատնտեսության մյուս էական ուղղությունը հացահատիկային կուլտուրաների արտադրությունն է: 2016- ին մշակվել է մոտ **44 100** հա վարելահող, որը 2015- ի նկատմամբ աճել է **11** տոկոսով: Վարելահողերի որակն ու հսկայական տարածքները նպաստում են հացահատիկային կուլտուրաների մշակման զարգացմանը: Այս ոլորտում հիմնական երեք խնդիր կա մեր ուշադրության կենտրոնում՝ մեխանիզացիան հին է, ունենում ենք բերքի կորուստ, ոռոգման ջրի առկայությունը կարող է կրկնապատկել բերքատվությունը և տարերեյին աղետները:

Համախառն գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալը 2016 թվականի ընթացքում կազմել է՝ շուրջ **88.5** մլրդ դրամ, որը կազմել է հանրապետությունում գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի **9.8%-**ը:

Արագածոտնի զարգացման մյուս էական ուղղությունը տուրիզմն է: Ունենալով հսկայական պատմական, կրոնական ժառանգություն, բնական հուշարձաններ ու մարդկային ներուժ՝ մարզը բավարար ներկայացվածություն չունի Հայաստանի տուրիստական երթուղիների մեջ: Մեր պլաններում է Աշտարակի՝ որպես տուրիստական կենտրոնի կայացումը, հիմնական դիտարժան վայրերի ենթակառուցվածքների բերավալումն ու կառուցումը, տուրիստական բիզնեսների կայացմանն օժանդակությունը, ինչպես նաև մարզի այլ տուրիստական օբյեկտների ներառումը առաջիկա ծրագրերում՝ Քասաղ գետի կիրճը՝ իր վանքային համալիրներով, դեպի Արագածի գագաթներ արկածային տուրիզմի զարգացումը, Բյուրականում գիտական տուրիզմի զարգացումը և այլն:

Մարզում զարգանում է նաև վերամշակող արդյունաբերությունը: Անցյալ և այս տարվա ընթացքում ներդրում են կատարվել նոր թռչնաբուծարանի և խոզաբուծարանի գործարկման, կաթնամթերքի վերամշակման, ջերմոցային բազմաթիվ տնտեսությունների, գինեգործության և այլ ոլորտներում: Համախառն արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը 2016թ.-ի ընթացքում կազմել է՝ շուրջ **39.459** մլրդ դրամ, որը կազմել է հանրապետությունում արտադրված արդյունաբերական արտադրանքի **2.8%-**ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի հետ համադրելի գներով համեմատելիս աճի տեմպը կազմել է **13.7** մլրդ դրամ կամ **53.4%:**

Ընդհանուր առմամբ, ելնելով վերը թվարկված նպատակներից և 2017-2025թթ մարզի զարգացման ռազմավարությունից, 2017 թվականի համար տնտեսության զարգացման հետ կապված մեր նպատակներն են՝

- Ավելի քան **300** նոր ոչ գյուղատնտեսական աշխատատեղերի ստեղծում վերամշակող արդյունաբերության և այլ ոլորտներում, ավելի քան **40** սկսնակ ձեռնարկությունների հիմնում տարբեր ոլորտներում:
- Նոր կամ բարելավված ենթակառուցվածքներից կօգտվի ավելի քան **10000** մարդ:
- Գյուղատնտեսական արտադրանքի աճ **2 %** - ով:
- Մեկ շնչին ընկնող մարզային ՀՆԱ- ն 2017- ին կլինի մոտ **1.3** մլն դրամ, կամ **7%** աճ 2015- ի նկատմամբ (1.2 մլն դրամ):
- 2020 թվականի նպատակային ցուցանիշը ավելի քան **2** մլն դրամ է:

2017 թվականի առաջին կիսամյակի դրությամբ մարզի համայնքների և մասնավոր ներդրողների կողմից ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն է ներկայացվել մարզային ներդրումային **11** ծրագրի հայտ, որից 2017 թվականի հունվարի 26-ին ՀՀ վարչապետի մոտ քննարկվել և հավանության է արժանացել **4-ը:**

Արդեն իսկ հաստատվել և ֆինանսավորում է ստացել **2** ներդրումային ծրագիր:

Արագածոտնի մարզում 2017թ. ընթացքում ՀՀ պետական բյուջեի, բարեգործական կազմակերպությունների և հիմնադրամների միջոցներով իրականացվում են ավելի քան **104 մլրդ ՀՀ դրամի** շինարարական աշխատանքներ որոնցից՝

ՀՀ Քաղաքաշինության պետական կոմիտեի պատվիրատվությամբ իրականացվող ծրագրերը կազմել են՝ շուրջ **218.6 մլն դրամ:**

ՀՀ Արագածոտնի մարզպետարանի պատվիրատվությամբ իրականացվող ծրագրերը կազմել են՝ շուրջ **454.4 մլն դրամ:**

Ճանապարհաշինության բնագավառում իրականացվող ծրագրերը կազմել են՝ շուրջ **100.1 մլրդ դրամ:**

Բարեգործական կազմակերպությունների և հիմնադրամների միջոցներով մարզում իրականացվում են **2, 7 մլրդ** դրամի ներդրումային ծրագրեր:

ՀՀ կառավարության 2017 թվականի փետրվարի 16-ի N 153-Ն և 2017 թվականի մայիսի 18-ի N 571-Ն որոշումներով ՀՀ Արագածոտնի մարզի առաջնահերթ լուծում պահանջող հիմնախնդիրների լուծման ուղղությամբ իրականացվելիք աշխատանքների համար հատկացվել է **384.4** մլն դրամ: Աշխատանքներն ընթացքի մեջ են և կավարտվեն սահմանված ժամկետներում: Նշված ծրագրի շրջանակներում տնտեսվել է շուրջ **94** մլն. դրամ:

2017թ.-ի Արագածոտնի մարզի թվով 114 համայնքի բյուջեների ընդհանուր եկամուտը նախատեսվել է **3.736** մլրդ դրամ, իսկ սեփական եկամուտների պլանը նախատեսված է **1.257 մլրդ** դրամ, կամ ընդհանուր բյուջեի **33.6%-ը**:

2017 թ. սեփական եկամուտների պլանը 2016թ.-ի նկատմամբ ավել է նախատեսված **238.5 մլն** դրամ, աճը կազմում է **23.4%**:

2017 թ սեպտեմբերի 1-ի դրությամբ սեփական եկամուտների պլանը կատարվել է **93.2 %**-ով: 2016թ. նույն ժամանակաշրջանի համեմատ սեփական եկամուտների հավաքագրման աճը կազմում է **122%**:

ՀՀ Արագածոտնի մարզում գործում են **122** հանրակրթական ուսումնական հաստատություն (79-ը՝ միջնակարգ, 39-ը՝ հիմնական, 1 հատուկ, 3 ավագ դպրոց, որտեղ սովորում են **17 036** աշակերտ: Մարզում գործում են 5 մարզադպրոց, 2 արհեստագործական պետական ուսումնարան և 1 տարածաշրջանային պետական քոլեջ, 5 երաժշտական (Աշտարակ, Արագածավան, Ուջան, Թալին, Օշական), 4 արվեստի (Կոշ, Ապարան, Ոսկեվազ, Արագած), 2 գեղարվեստի (Աշտարակ, Թալին) և 1 պարարվեստի (Աշտարակ) դպրոցներ:

2016-2017 ուսումնական տարում մարզային ենթակայության ուսումնական հաստատություններում ձևավորված **1 242** դասարանում սովորել են **16 393** աշակերտ, միջին խտությունը՝ **13.19**:

Ձևավորվել է **121** առաջին դասարան **1 874** աշակերտով, միջին խտությունը **15.49**:

Մարզի հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում աշխատում են **2 344** ուսուցիչ: Ուսուցիչների միջին ծանրաբեռնվածությունը կազմում է **14.64** դասաժամ: Ուսուցիչ աշակերտ հարաբերակցությունը կազմել է **1:7**-ի:

2017 թվականին առարկայական օլիմպիադաների մարզային փուլին մասնակցել է **518** աշակերտ:

2017 թվականին **925** շրջանավարտից, շարունակական ուսուցում են ստացել հանրապետության ռեյտինգային ԲՈՒՀ-երում **385**-ը, կամ **41.6%**:

Մարզային ենթակայության ուսումնական հաստատություններից հիմնանորոգվել են **6**-ը, մասնակի վերանորոգվել են **43**-ը, **37**-ը վերանորոգման խիստ կարիք ունեն:

Մարզային ենթակայության ուսումնական **118** դպրոցից լոկալ ջեռուցմամբ ապահովված են **59**-ը, **26**-ը ջեռուցվում են էլեկտրական ջեռուցիչներով, իսկ **33**-ը՝ վառարաններով:

2017 թվականին կրթության հաստատված բյուջեն կազմել է՝ **4.784** մլրդ դրամ:

Մարզի առողջապահական համակարգում գործում են **22** բուժհաստատություն՝ որոնցից **5** մարզպետարանի ենթակայության՝ \1 ՊՈԱԿ, 4 ՓԲԸ\, և համայնքային ենթակայության **1** առողջության կենտրոն, **15** ամբուլատորիա, **1** առողջության առաջնային պահպանման կենտրոն \ՀՈԱԿ\:

ՀՀ Արագածոտնի մարզի բուժհիմնարկների 2017 թվականի ընդհանուր բյուջեն կազմում է՝ մոտ **1.583 մլրդ** դրամ:

2017 թվականին 4 բժշկական կենտրոնի պլանային թիվը վճարովի ծառայության գծով կազմում էր **104 մլն** դրամ, օգոստոս ամսից կատարվել է նախահաշիվների փոփոխություն և վճարովի ծառայության գծով պլանային թիվ է սահմանվել **137.5** մլն դրամ:

«Մաքուր Հայաստան» ծրագրի շրջանակներում ՀՀ Արագածոտնի մարզպետի 2017 թվականի ապրիլի 28-ի N104-Ա կարգադրությամբ ստեղծվել է մարզային հանձնաժողով: Վերոնշյալ կարգադրությամբ 2017թ. մայիսի 6-ը հայտարարվել է համամարզային շաբաթօրյակ:

Մայիսի 27-ին և հուլիսի 29-ին կայացած հանրապետական շաբաթօրյակների ընթացքում մարզում իրականացվել են ծավալուն աշխատանքներ: Այդ գործընթացի արդյունքում հայտնաբերված **136** աղբանոցից փակվել է **124-ը**, **11-ը** հիմնական աղբավայր է, մեկ աղբավայրի փակման և կոնսերվացման աշխատանքներ իրականացնելու համար դիմել ենք ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարությանը՝ ֆինանսական միջոցներ տրամադրելու նպատակով:

Մարզի Աշտարակի տարածաշրջանի **17** համայնքի աղբահանություն իրականացնում է «ԷԿՈ-ԿԵՆՏՐՈՆ» ՍՊԸ-ն: Հավաքված աղբը տեղադրվում է Սասունիկ համայնքի վարչական տարածքում գտնվող նոր աղբավայրում: Տարածաշրջանի **13** համայնքի հետ առաջիկայում կկնքվեն աղբահանության պայմանագրեր: Մարզի Ապարանի, Թալինի և Ծաղկահովիտի տարածաշրջանների համայնքներում աղբահանությունն իրականացվում է համայնքապետարանների կողմից և հավաքված աղբը տեղադրվում է իրենց համայնքների վարչական տարածքներում գործող աղբավայրերում:

Անհրաժեշտ օգնություն է ցուցաբերվել մարզի **114** համայնքներին՝ համայնքների զարգացման 5-ամյա ծրագրերի մշակման և ընդունման գործընթացում: Ներկայումս համայնքների հետ վերանայվում են ծրագրերը՝ դրանք ավելի արդյունավետ և իրատեսական դարձնելու նպատակով:

ՀՀ Արագածոտնի մարզում 2017 թվականի ընթացքում **3** տարածաշրջանում իրականացվում են վարչատարածքային փոփոխություններ, որի արդյունքում կձևավորվեն 4 խոշորացված համայնքներ Ապարանի, Արագածավանի, Ծաղկահովիտի և Ալազյազի, որոնց մեջ ներառվելու են **46** համայնք:

Մարզի Հատուկ զարգացման կարիք ունեցող տարածքներ կարելի է համարել սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային համայնքները:

ՀՀ Արագածոտնի մարզում լեռնային են՝ **23** բնակավայր, բարձր լեռնային՝ **33** բնակավայր, սահմանամերձ՝ **2** բնակավայր, որոնք՝ որպես հատկապես խոցելի համայնքներ, մեր ուշադրության կենտրոնում են:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՄԱՐԶՊԵՏ**

Ա. ՍԻՄՈՆՅԱՆ